

ВІДГУК

офіційного опонента Діденка Олександра Васильовича
на дисертаційну роботу Любас Анжеліки Андріївни «Педагогічні умови
формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців бойового та
оперативного забезпечення», подану на здобуття ступеня доктора філософії в
галузі знань 01 Освіта / Педагогіка зі спеціальності 015 Професійна освіта (за
спеціалізаціями)

1. Актуальність теми дисертації обумовлена низкою чинників.

По-перше, розв'язання проблеми поліпшення якості професійної підготовки майбутніх офіцерів – фахівців бойового та оперативного забезпечення, є актуальним завданням відомчої системи підготовки особового складу Збройних сил України, професійної педагогіки та освітньої практики. На це вказують нормативно-правові документи, що регламентують питання військової освіти, а також освітньо-професійні програми підготовки офіцерських кадрів у вищих військових навчальних закладах України.

По-друге, володіння міжкультурною компетентністю дозволяє майбутнім фахівцям бойового та оперативного забезпечення повноцінно виконувати професійні обов'язки і функції під час міжнародних спільних навчань та миротворчих операцій, а також ефективно впроваджувати стандарти НАТО.

По-третє, в сучасних умовах у вищих військових навчальних закладах, де відбувається професійна підготовка офіцерських кадрів, панує таке освітнє середовище, яке характеризується скороченням гуманітарної компоненти – основного засобу формування міжкультурної компетентності майбутніх офіцерів, оскільки вона базується на комплексі ключових, лінгвокультурних, соціокультурних, дискурсивних компетентностей.

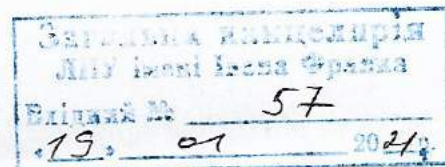
По-четверте, у дисертаційних дослідженнях останніх років розкривались різноманітні психолого-педагогічні аспекти професійної підготовки майбутніх офіцерів. Водночас наукове завдання щодо обґрунтування педагогічних умов формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення не було предметом окремого дисертаційного дослідження.

Посилює актуальність теми і низка суперечностей, що їх виявила автор дисертації під час дослідження.

З огляду на це актуальність теми дисертаційної роботи Любас Анжеліки Андріївни «Педагогічні умови формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення», поданої на рецензування, сумнівів не викликає.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій.

Обґрунтування наукових положень дисертаційного дослідження є досить переконливими. Дослідно-експериментальну роботу здійснено впродовж 2017–2020 рр. на базі Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного. До участі в експерименті залучено 100 курсантів і студентів 1–3 курсів.

Педагогічний експеримент був проведений у п'ять етапів: 1) організаційно-підготовчий (2017–2019 н.р., залучені курсанти і студенти 1 та 2 курсів); 2) констатувальний першого порядку (січень 2020 н.р., залучені курсанти і студенти 3 курсу); 3) експериментального навчання (другий семестр 2019-2020 н.р., залучені студенти 3 курсу); 4) констатувальний другого порядку (травень 2020 н.р., залучені курсанти і студенти 3 курсу); 5) інтерпретаційний (червень-серпень 2020 н.р.).

Наукова цінність дисертаційного дослідження А. А. Любас зумовлена перш за все тим, що в роботі визначено теоретично-методологічні основи та розроблено методика формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення, обґрунтовано педагогічні умови її реалізації.

Значимість роботи посилює і те, що її виконано відповідно до теми «Ефективні методики та інноваційні технології викладання іноземних мов у контексті євроінтеграції: досвід та перспективи» (0120U102551) тематичного плану науково-дослідницьких робіт Львівського національного університету імені Івана Франка.

Відповідно до теми дисертації А. А. Любас чітко сформулювала науковий апарат дослідження, застосувала адекватні завданням методи наукового пошуку, що дало можливість успішно досягти поставленої мети – виокремити і обґрунтувати педагогічні умови, розробити структурно-функціональну модель, запропонувати методика формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення й експериментально перевірити її ефективність. Заслуговує на позитивну оцінку докладне й ретельне формулювання понятійно-термінологічного апарату дисертаційної роботи, в межах якого авторкою уточнено сутність міжкультурної компетентності майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення.

Логіка викладу теоретичного та експериментально-дослідного матеріалу відповідає темі дисертаційного дослідження, його об'єкту, предмету, меті, гіпотезі та дозволяє належним чином висвітлити перебіг виконання завдань дослідно-експериментальної роботи.

3. Достовірність і наукова новизна одержаних результатів. Дисертантка одержала такі наукові результати:

визначено теоретично-методологічні основи формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення;

окреслено структуру міжкультурної компетентності майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення;

розроблено методика формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення;

обґрунтовано педагогічні умови її реалізації (професіоналізація, стандартизація та культурологічне спрямування іншомовної підготовки майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення; організація міжкультурної комунікації у процесі практичної підготовки майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення; використання кейс методу і навчально-рольової гри як ефективних методів формування міжкультурної компетентності),

сконструйовано структурно-функціональну модель формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення.

4. Значущість отриманих результатів для науки і практичного використання. Дисертаційна робота А. А. Любас має також певне практичне значення, яке полягає в тому, що одержані результати дослідження достатньо обґрунтовані, пройшли апробацію та готові до впровадження в систему професійної підготовки майбутніх офіцерів. Автором реалізовано методику формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення за обґрунтованих педагогічних умов. Також розроблено навчально-методичний комплекс, що включає програму навчальної дисципліни «Міжкультурна комунікація у професійній співпраці» та навчально-методичний посібник «Military Intercultural Communication: Challenges and Gaps».

Матеріали дисертації можуть бути використані в практичній роботі науково-педагогічних працівників вищих військових навчальних закладів, в яких здійснюється підготовка майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення.

5. Повнота викладу основних результатів дисертаційного дослідження в наукових фахових виданнях. Для розв'язання поставлених завдань автор опрацювала 279 джерел. Всі наукові положення, висновки і результати дисертаційного дослідження висвітлено в 16 наукових публікаціях автора (15 – одноосібні), з яких: 7 відображають основні наукові результати дисертації (зокрема, 1 публікація в зарубіжному науковому виданні, 6 публікацій у вітчизняних наукових фахових виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз), 6 – апробаційного характеру, 3 – публікації, які додатково відображають наукові результати дисертації. Отже, дисертанткою виконано вимоги наказу Міністерства освіти і науки № 1220 від 23.09.2019 р. «Про опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук».

6. Відповідність структури та змісту дисертації вимогам щодо кандидатських дисертацій. Структура дисертаційного дослідження А. А. Любас зумовлена його змістом, який відповідає основним завданням дослідження і відображає хід їх виконання.

У першому розділі авторкою досліджено професіограму майбутнього фахівця бойового та оперативного забезпечення, з'ясовано сутність і структуру міжкультурної компетентності майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення, визначено теоретико-методологічні засади формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення.

У другому розділі дисертантка представила організаційні аспекти формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення, запропонувала зміст формування цієї компетентності, а також методику формування міжкультурної компетентності у процесі практичної підготовки майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення.

У третьому розділі авторкою обґрунтовано педагогічні умови формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців бойового та оперативного

забезпечення та представлено зміст і методику педагогічного експерименту з перевірки ефективності методики формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення.

Підсумки дисертаційного дослідження відображено у загальних висновках, які корелюють з висновками до кожного з розділів і відображають досягнення мети й завдань дослідження та є достовірними.

7. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. Високо оцінюючи результати дослідження А. А. Любас, доцільно висловити окремі міркування, що виникли в процесі рецензування дисертації та вимагають окремих уточнень і пояснень.

1. Авторка здійснила досить ґрунтовний аналіз наукової літератури з проблеми дослідження, виокремила сутність і структуру міжкультурної компетентності та визначила теоретико-методологічні засади формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення. Проте дисертаційне дослідження лише виграло б, якби дисертантка більш повно представила узагальнення зарубіжного досвіду щодо формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців, представила його порівняння з вітчизняним досвідом професійної підготовки майбутніх офіцерів. Було б доречним цей матеріал оформити в окремий підрозділ.

2. У третьому розділі дисертації авторка розкриває педагогічні умови і модель формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення. З тексту дисертації очевидним є те, що ці умови дисертанткою визначено лише з урахуванням теоретичного аналізу, здійсненого у попередніх розділах дисертації. Разом з тим, висновок автора щодо обраних педагогічних умов був би більш переконливий, якби процедура визначення педагогічних умов формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення передбачала врахування аналізу практики професійної підготовки майбутніх офіцерів, а також суперечностей, недоліків і проблем, що мають місце у процесі професійної підготовки у ВВНЗ. Посилило би доказовість висновків автора щодо обрання педагогічних умов використання методу експертного оцінювання або факторного аналізу.

3. Основу структурно-функціональної моделі формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення становлять шість компонентів (цільовий, теоретико-методологічний, організаційно-процесуальний, змістовий, результативний і корегувальний). Проте можна висловити рекомендацію щодо необхідності включення до структури цієї моделі об'єктів і суб'єктів освітнього процесу, принципів забезпечення якості підготовки майбутніх офіцерів. Доцільно було б більш чітко показати послідовність дослідницьких дій (корекцію) у випадку, коли прогнозований результат – сформована міжкультурна компетентність майбутнього фахівця бойового та оперативного забезпечення не відповідає вимогам, тобто знаходиться на рівні «виживання».

4. З посиланням на Угоду НАТО про стандартизацію авторкою запропоновано

рівні сформованості міжкультурної компетентності майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення («виживання» рівень 1; «функціональний» рівень 2; «професійний» рівень 3; «експертний» рівень 4; «досконалий» рівень 5), характеристика яких представлена на стор. 159–168. Проте незрозумілим є, які ж конкретно критерії та їхні показники обрано дисертанткою для проведення діагностичних процедур на констатувальному першого та другого порядку етапах експерименту. Можна також висловити рекомендацію про доцільність представити пояснення, як у дослідженні було забезпечено узгодження числових даних (балів, оцінок), отриманих за допомогою різних методів діагностики (опитування, тестування тощо) відповідно до рівнів сформованості міжкультурної компетентності майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення.

5. Не зовсім зрозуміло, навіщо автором дисертації наводяться у додатках Навчальні плани підготовки майбутніх бакалаврів – майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення у Національній академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, які займають 21 сторінку? Є питання також про доцільність представлення у дисертації структурно-логічної схеми підготовки магістрів за спеціальністю «Комплекси та системи озброєння і техніки ракетних військ і артилерії», оскільки до участі в експерименті, як стверджує автор, залучено лише 100 курсантів і студентів 1–3 курсів першого (бакалаврського) рівня освіти.

6. Цінність дисертаційної роботи значно зросла, якби автор передбачила розроблення методичних рекомендацій науково-педагогічним працівникам щодо формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення. Доцільно було би й для курсантів – майбутніх офіцерів розробити відповідні рекомендації, спрямовані на активізацію самостійного опанування знаннями й уміннями у сфері міжкультурної комунікації.

Утім зазначені зауваження, рекомендації і побажання є не принциповими. Загалом вони не впливають на об'єктивно високу оцінку дисертаційної роботи Любас Анжеліки Андріївни «Педагогічні умови формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення».

8. Висновки щодо відповідності дисертації встановленим вимогам.

1. Дисертація Любас Анжеліки Андріївни «Педагогічні умови формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення» є самостійним завершеним науковим дослідженням актуального наукового завдання.

2. Усі положення дисертації науково обґрунтовані, мають характер наукової новизни, а достовірність і вірогідність висновків забезпечені під час дослідження. Перевірка на виявлення збігів/ідентичності/схожості рукопису дисертації з іншими текстах засобами сервісу перевірки на плагіат Unicheck засвідчив високий рівень оригінальності авторського тексту (схожість в межах 3,32 %).

3. Поставлену автором мету, сформульовані завдання дослідження розв'язано ґрунтовно та доказово. Всі положення, що винесені на захист, теоретично обґрунтовані, їх зміст викладено в основних висновках до дисертації. Висновки і

рекомендації у дисертації сформульовано виважено і переконливо.

4. Дисертаційне дослідження має практичне значення, що підтверджується використанням отриманих результатів в освітньому процесі Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного (акт про впровадження № 11 від 23.06.2020); Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка (акт про впровадження № 16 від 25.06.2020); Житомирського військового інституту імені Корольова С.П. (акт про впровадження № 7 від 30.04.2020); Військової академії (м. Одеса) (акт про впровадження №12 від 17.06.2020).

5. Структура дисертації та зміст відповідають чинним вимогам до дисертацій ступеня доктора філософії. Назва роботи відповідає її меті, змісту теоретичної частини та експериментального дослідження. Зміст анотації ідентичний змісту дисертаційної роботи.

Отже, дисертація Любас Анжеліки Андріївни «Педагогічні умови формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців бойового та оперативного забезпечення» за науковим рівнем і новизною поставлених завдань, обґрунтованістю основних положень, практичним значенням отриманих результатів відповідає кваліфікаційним вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 р. (zareestrovano в Міністерстві юстиції України від 03 лютого 2017 р. за № 155/30023) та пп. 9–18 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії» затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. № 167. Це дає підстави для присудження Любас Анжеліці Андріївни ступеня доктора філософії в галузі знань 01 Освіта / Педагогіка зі спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями).

Офіційний опонент:

головний науковий співробітник

науково-організаційного відділу Національної академії

Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

доктор педагогічних наук, професор

Олександр ДІДЕНКО

Підпис Олександра ДІДЕНКА засвідчує
начальник відділення контролю та документального забезпечення
Національної академії Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького

підполковник

Ірина ЖИЛКІНА

«13» січня 2021 р.